

Evrei și țigani: un studiu genetic asupra a 76 țigani spanioli (Gitanos, Calé)

Dr. Douglas Schar & Sr. Lisardo Cano Montes HiddenJewishAncestry.com

21 august 2025

Țiganii spanioli (cunoscuți și sub numele de *Gitanos*, parte a poporului rom) au fost considerați mult timp ca provenind dintr-o singură migrație din nord-vestul Indiei (Rajasthan) către Europa, în jurul secolelor XII^{xv}. Cu toate acestea, noi dovezi genetice obținute în urma unui studiu ADN cuprinzător efectuat pe 76 de țigani spanioli (din 15 provincii din Spania) prezintă o imagine mult mai complexă. Acest eșantion relativ mare – 76 de indivizi – oferă o perspectivă fără precedent asupra ascendenței lor. Rezultatele studiului relevă semne evidente ale moștenirii evreiești, care nu pot fi explicate prin narațiunea convențională a migrației. În special, multiple linii de dovezi genetice (ADN autosomal, markeri STR medico-legali, analiza haplogrupului și comparații ale ADN-ului antic) indică legături profunde cu diverse populații evreiești. Această descoperire sugerează că țiganii spanioli ar putea descinde dintr-o comunitate comercială evreiască internațională itinerantă, mai degrabă decât dintr-un grup de migranți indieni din Evul Mediu târziu.

Dovezi ADN autosomale ale diversității ascendenței evreiești

Toate cele 76 de persoane testate au strămoși originari din Asia de Sud, în concordanță cu legăturile genetice indiene, dar mai precis *din sudul* Indiei, și nu din Rajasthan (nordul Indiei). În mod interesant, această componentă sud-indiană prezintă legături strânse cu comunitățile indiene-evreiești: evreii din Cochin (Kerala), Bene Israel din Maharashtra și Bnei Menashe din nord-estul Indiei.

Dincolo de ascendența lor evreiască indiană, fiecare individ avea și o ascendență evreiască semnificativă din aproape întreaga lume evreiască. De fapt, ADN-ul autosomal al grupului include contribuții detectabile de la evreii europeni (atât din descendența ashkenazi, cât și sefardă), evreii nord-africani (de exemplu, marocani, algerieni, tunisieni, libieni), evreii din Orientul Mijlociu (de exemplu, yemeniți), evreii din regiunea Caucazului (georgieni, azeri), evreii din Asia de Vest (irakieni, iranieni), evrei din Asia Centrală (de exemplu, bukharani/uzbeci) și evrei din Asia de Sud (comunități indiene precum Cochin și Bene Israel). Cu alte cuvinte, genomul țăganilor spanioli poartă urme ale aproape tuturor populațiilor evreiești importante, de la Europa până în Asia de Sud.

În mod remarcabil, în timp ce 100% dintre indivizi au semnale genetice evreiești, mai puțin de jumătate (doar 32 din 76) au prezentat vreo componentă sefardică (evreiască iberică). Restul de 44 de indivizi au moștenit ascendența evreiască din afara Peninsulei Iberice – din Europa de Est, Africa de Nord, Asia și chiar India. O moștenire genetică evreiască atât de răspândită nu poate fi explicată prin simpla amestecare cu evreii sefarzi locali din Spania. Aceasta sugerează că strămoșii țiganilor spanioli aveau deja diverse descendențe evreiești înainte de a se stabili în Iberia. Abia după sosirea lor s-au amestecat cu evreii locali.

În concordanță cu acest lucru, studiul a descoperit că țiganii spanioli au legături genetice cu vechile populații levantine. Ei prezintă segmente de ADN care se potrivesc cu cele ale vechilor popoare din Orientul Apropiat (strămoși biblici canaaniți/levantini), reflectând o moștenire veche din Orientul Mijlociu în genomul lor. Și mai surprinzător, ei au potriviri de ADN identificabile cu indivizi evrei medievali din Europa secolelor XI^{-XII}. Mai precis, s-au observat similitudini genetice cu ADN-ul recuperat din rămășițele evreilor din Norwich (Anglia) și Erfurt (Germania) din Evul Mediu.

Ar fi improbabil ca țiganii să aibă *strămoși direcți* în cimitirele evreiești din Anglia și Germania secolului al XII^{-lea}, dacă strămoșii lor ar fi ajuns în Europa abia în anii 1400 din India. Mai mult, legătura lor genetică cu vechii israeliți îi leagă de toate comunitățile evreiești din lume. Într-adevăr, profilul ADN autosomal al acestui grup este un mozaic de ascendență evreiască distribuită la nivel global, indicând o profundă împletire istorică a diferitelor popoare evreiești.

Markeri STR medico-legali care fac legătura cu populațiile evreiești

Dovezi suplimentare provin din analiza ADN criminalistică a markerilor Short Tandem Repeat (STR) într-un subgrup al eșantionului de țigani spanioli. Profilurile STR (de tipul celor utilizate în identificarea criminalistică) au fost examinate pentru nouă indivizi, iar rezultatele au confirmat legăturile lor cu evreii. Toate cele nouă persoane au prezentat prezența a patru „markeri evrei” cheie (un set de modele alelice la anumite loci STR) în genomul lor. Acești markeri specifici sunt indicatori cunoscuți ai ascendenței evreiești, iar prezența tuturor celor patru sugerează contribuții din partea mai multor ramuri evreiești (ashkenazi, sefardi și din Orientul Mijlociu/mizrahi) în arborele genealogic.

Mai mult, în comparație cu bazele de date STR publicate, profilul fiecărui individ țigan se potrivea sau se grupa cu profilurile de referință ale populațiilor evreiești cunoscute. De exemplu, amprente lor genetice au arătat o similitudine semnificativă cu cele ale evreilor ashkenazi maghiari, ale chuetilor din Mallorca (o comunitate cripto-evreiască de origine sefardică), precum și cu seturile de date ale evreilor europeni și israelieni de origine mixtă. În termeni practici, acești țigani spanioli împărtășesc numeroase alele STR cu evreii contemporani, constituind dovezi medico-legale directe ale înrudirii cu poporul evreu.

Este revelator faptul că, în ciuda provenienței din diferite provincii ale Spaniei, indivizii țigani aveau profiluri STR foarte omogene, purtând adesea aceleași alele la multe loci. Acest lucru indică faptul că provin

dintr-o comunitate fondatoare mică, strâns legată prin căsătorii între membrii săi – una care probabil avea o identitate etnică distinctă. În mod remarcabil, toate aceste persoane poartă markerii STR specifici evreilor, ceea ce indică faptul că acea comunitate fondatoare era de origine evreiască. Analiza medico-legală a concluzionat că țiganii spanioli testați sunt înrudiți genetic și descind din „același grup de evrei care au ajuns în Spania într-o perioadă nespecificată” din istorie. În concluzie, dovezile STR coroborează în mod independent rezultatele ADN-ului autosomal: ele consolidează ipoteza că țiganii spanioli sunt strâns legați de populațiile evreiești, nu numai în teorie, ci și în markerii genetici măsurabili utilizați în medicina legală modernă a populației.

Rutele comerciale antice și ipoteza comercianților radhaniti

Cum ar fi putut romii spanioli să dobândească o moștenire atât de vastă de strămoși evrei? Ipoteza comercianților radhaniti oferă o explicație convingătoare. Documentele istorice, deși fragmentare, descriu *radhanitii* ca fiind comercianți evrei medievali (activi aproximativ între secolele ^{VIII} și ^{XII} e.n.) care desfășurau comerț pe distanțe lungi în întreaga lume cunoscută. Cu sediul în Persia/Mesopotamia, acești comercianți erau renumiți pentru „cunoașterea drumului” – călătorind din Europa de Vest și Africa de Nord prin Orientul Mijlociu până în India și chiar China. Ei conectau comunități evreiești îndepărtate de-a lungul Drumului Mătăsii și al rutelor maritime, servind ca intermediari neutri între țărmurile creștine și musulmane.

Pe parcursul călătoriei lor, radhanii s-ar fi amestecat în mod natural cu populațiile evreiești locale din fiecare regiune, prin căsătorii și legături comunitare, acumulând o moștenire genetică evreiască diversă în descendenții lor. Descendența lor de bază era din Orientul Mijlociu (evreii din Asia de Vest), dar de-a lungul generațiilor ar fi preluat ascendențe europene, mediteraneene și asiatice-evreiești, menținând în același timp o rețea comercială coezivă. (În mod remarcabil, cei 76 de țigani spanioli au

în medie ~10-18% ADN din Asia de Vest/Orientul Mijlociu – în concordanță cu ascendența lor evreiască din Asia de Vest. Mai mult decât ascendența lor indiană.)

Dovezile istorice arată că comercianții evrei făceau schimb de mărfuri între Levant și India încă din antichitate (de exemplu, scorțișoară și zahăr indian în Israelul din epoca biblică și staniu britanic în Israelul din secolul ^I al ^{XIII}-lea î.Hr.). La începutul Evului Mediu, radhanii au sistematizat acest comerț. O caravană radhană putea porni din Spania, traversa Mediterana și Africa de Nord, apoi mergea pe uscat prin Arabia și Persia, traversa Indusul până în India și continua spre China, folosindu-se de avanposturile comunității evreiești la fiecare etapă. De fapt, înființarea de colonii evreiești permanente la capetele rutei este documentată – de exemplu, comunitatea evreiască medievală din Kaifeng, China, a fost fondată de comercianți din Persia în timpul dinastiei Song. (Rhadaniții).

Acest lucru reflectă ceea ce s-ar fi putut întâmpla la capătul vestic: *Sepharad* (Spania) era un punct final natural al acestor circuite comerciale. Ipoteza noastră este că un grup de comercianți evrei de origine etnică mixtă

– cei care acumulasera descendență indiană-evreiască și alte linii genealogice din diaspora în timpul călătoriilor lor pe Drumul Mătăsii – s-au stabilit în cele din urmă în Spania și au devenit strămoșii țiganilor spanioli. În esență, țiganii spanioli ar putea reprezenta descendenții unui clan medieval de negustori evrei itineranți care făceau comerț între India și China, și Spania și Germania, într-un model circular, atunci când au ajuns în Spania, mai degrabă decât descendenții unei migrații ulterioare din secolul al^{XV-lea} din nordul Indiei.

Acest scenariu explică în mod elegant datele genetice găsite în acest grup de țigani spanioli. Acești comercianți ar fi ajuns în Spania cu un profil genetic evreiesc „internațional” deja existent. Într-adevăr, studiul a găsit urme de ascendență est-asiatică la țiganii spanioli (aproximativ 30% dintre ei purtau o mică componentă de ADN neolitic est-asiatic „Yellow River”), ceea ce este în concordanță cu o călătorie care s-a extins până în Asia de Est. Aceasta este aceeași moștenire ADN ca și evreii din Kaifeng.

De-a lungul secolelor, în Peninsula Iberică, această populație a absorbit probabil sânge evreiesc local suplimentar (ceea ce explică prezența unor amestecuri sefardice) și este posibil să fi încorporat și aport genetic din liniile ashkenazice (probabil prin intermediul ramurilor mai vechi care au trecut prin Europa Centrală). Cu toate acestea, nucleul descendenței lor a rămas conglomeratul diasporei evreiești adunate de-a lungul vechilor rute comerciale. Până când au fost recunoscuți în documentele istorice ca „țigani” (confundați cu nomazi egipteni sau indieni), ei erau deja o comunitate evreiască hibridă – o relicvă vie a rețelelor comerciale evreiești trans-eurasiatice.

Concluzie

Dovezile convergente din ADN-ul autosomal modern, comparațiile STR medico-legale, analiza haplogrupului și dovezile ADN-ului antic și medieval indică o origine extraordinară a țiganilor spanioli. În loc să fie doar imigranți sosiți târziu din India care s-au amestecat puțin cu evreii spanioli, ei par a fi moștenirea vie a comercianților evrei care au traversat continentele de la începutul timpurilor.

Semnătura genetică unică a 76 de țigani spanioli – care poartă ascendență evreiască din aproape toate ramurile arborelui genealogic evreiesc – poate fi explicată prin ipoteza comercianților evrei călători. Acești oameni și-au păstrat ascendența evreiască unică prin căsătorii endogame, posibil provenind dintr-un singur grup de comercianți evrei medievali care s-au stabilit în Spania. Această nouă perspectivă contestă modelul convențional al originii romilor din Rajasthan.

Astfel de descoperiri subliniază valoarea testelor genetice cuprinzătoare în dezvoltarea ascunsului. firele istoriei și invită la continuarea cercetărilor interdisciplinare asupra călătoriilor care au modelat această comunitate remarcabilă.